

Sybrand van Haersma Buma

KZ-Gedenkstätte Neuengamme, 4. Mai 2015

Ergens in 1942 kreeg mijn grootmoeder bericht dat er een pakket voor haar klaar lag bij het postkantoor. Een bijzonderheid in oorlogstijd. Mijn vader fietste naar de stad om het af te halen. Maar het pakket dat hij meekreeg kende hij: het was het voedselpakket dat de familie eerder aan hun vader in gevangenschap had gestuurd. Retour afzender, adressant verdwenen, onbekend waarheen. Mijn vader vertelde dit verhaal zestig jaar later. Het was, zo zei hij, het moment waarop hij beseftte dat hij zijn vader waarschijnlijk niet weer zou zien.

Het eerstvolgende bericht dat de familie kreeg was het overlijdensbericht uit de onbekende Duitse plaats Neuengamme. Als doodsoorzaak stond er: "cardiale insuffizienz". Hartfalen, maar wat het precies inhield wist niemand. Mijn grootvader stierf op 11 december 1942, nog geen 39 jaar oud. Hij liet een vrouw achter en vier kinderen in de leeftijd van 2 tot 10 jaar.

Mijn grootvader, net als ik Sybrand geheten, was burgemeester in de Friese plattelandsgemeente Wymbritseradeel. Hij was een bestuurder met een sterk verantwoordelijkheidsbesef. Al voor de oorlog wees hij fascisme en nationaal socialisme principieel af. Na de Duitse inval in mei 1940 zette hij zijn principes om in actief verzet. Hij sprak zich openlijk uit tegen de onderdrukking en bouwde aan een ondergronds netwerk.

In de loop van 1941 werd hij opgepakt. Hij werd vastgezet in het Oranjehotel in Scheveningen. Na ruim een jaar werd hij naar het concentratiekamp Amersfoort overgebracht. Van daaruit verdween hij in de Nacht und Nebel van Neuengamme.

Dit is het verhaal van maar één naam van de meer dan 20 000 die hier in het "Haus des Gedenkens" herdacht worden. Eén naam, bij u niet bekend, maar iemand wiens dood onuitsprekelijk leed bracht voor zijn gezin en familie.

De ruim 20 000 namen zijn nog maar de helft van de in totaal 43 000 doden van Neuengamme. De rest stierf naamloos. En die 43 000 zijn nog maar een fractie van de vele miljoenen die de oorlog niet overleefden. En al die miljoenen staan voor een veelvoud overlevenden en nabestaanden met levenslange pijn. Soms tot de dag van vandaag.

Een oorlog is na het zwijgen van de wapens nog niet voorbij. Een oorlog achtervolgt generaties. Het bewijs daarvan wordt geleverd doordat wij hier vandaag met zovelen, slachtoffers en nabestaanden zijn. Het aantal mensen dat de oorlog zelf heeft meegemaakt dunt deze decennia snel uit. Het is de verantwoordelijkheid van de naoorlogse generaties om het verhaal te blijven vertellen. Júist hier op de plek waar het gebeurde.

Het is het verhaal van onderdrukking en lijden maar ook van opstand en verzet tegen onrecht. Het is een verhaal ter herinnering maar ook als waarschuwing. Het einde van de Tweede wereldoorlog gaf bevrijding van de Nazi terreur, maar betekende niet het einde van oorlog, dictatuur en geweld in Europa. Europa werd gespleten. Oost-Europa kwam van de ene dictatuur in de andere. En na de hereniging van Europa brak in de jaren negentig een wreed conflict uit in de Balkan.

En momenteel wordt strijd geleverd in Oost Oekraïne. Deze zomer stierven 298 onschuldigen toen ze op weg naar werk of vakantie boven het oorlogsgebied vlogen. Onder hen 196 Nederlanders. Ze verloren hun leven ver van huis in een oorlog die niet de hunne was. Weer oorlog. Weer sterven onschuldigen. Weer zal het leed niet met het zwijgen van de wapens voorbij zijn. Weer zijn er families voor het leven door oorlogsgeweld getekend.

En aan de grenzen van Europa in Syrië en Irak, Jemen en Libië woedt op dit moment een wrede middeleeuwse oorlog. Ook daar miljoenen die voor hun leven getekend zijn. En als exportproduct van die oorlog is er het terrorisme bij ons. En zijn er jongeren die van hieruit uitreizen om daar aan de oorlog deel te nemen. Ook voor hen is het verhaal van Neuengamme bedoeld. Ook voor hen moeten de 43 000 verloren levens van Neuengamme een waarschuwing zijn.

Vandaag gedenken wij dat 70 jaar geleden de dodenboeken van Neuengamme definitief sloten. Europa werd van het Nazisme bevrijd. Met de tijd kwam het besef dat het Nazisme slachtoffers had gemaakt in alle landen, ook in Duitsland. Zoals er ook in alle landen daders rondliepen. Duitsland werd een voorbeeld voor democratie en vooruitgang in Europa. Buren werden vrienden.

Vandaag de dag is er alleen nog afgunst van Nederlanders naar Duitsers als Duitsland wéér het WK voetbal wint. Ergernis van Duitsers richting Nederlanders beperkt zich tot de jaarlijkse stoet trage caravans op de Autobahn.

Zeventig jaar geleden werden ook mijn grootmoeder en haar vier kinderen bevrijd. Het gezin kwam onherstelbaar beschadigd uit de oorlog. Beschadigd, maar zonder haat. In een van de eerste naoorlogse zomers nam mijn grootmoeder een Duits meisje uit Hamburg in huis. Ze was slachtoffer van de geallieerde bombardementen. Op het Friese platteland kon ze op adem komen. Mijn grootmoeder beschouwde haar net zo goed als slachtoffer als haar eigen gezin. Het contact bleef het hele leven.

Laat het onze belofte zijn aan de slachtoffers van Neuengamme om de vrede te vieren, de doden te gedenken en komende generaties te waarschuwen.

Want, zoals het hier in Neuengamme zo mooi op het monument staat:

Euer Leiden euer Kampf und Euer Tod sollen nicht vergebens sein.